Ingrid Meijling Bäckman. *Den resfärdiga: Studier i Emilia Fogelklous självbiografi*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm 1997. [Diss. Lund 1997] 287 s. ISBN 91-7139-358-7

Självbiografin som genre och i synnerhet kvinnliga författares självbiografier har varit föremål för ett antal studier de senaste åren. En hel del av den svenska forskningen har varit knuten till det projekt om

Kvinnors självbiografier och dagböcker i Sverige 1650-1989 (1991), som har drivits av Eva Haettner Aurelius, Lisbeth Larsson och Christina Sjöblad vid Lunds universitet, och som de senaste åren resluterat i flera publikationer. Det är därför naturligt att även se den vid Lunds universitet framlagda doktorsavhandlingen *Den resfärdiga: Studier i Emilia Fogelklous självbiografi* (1997) av Ingrid Meijling Bäckman som ett led i denna forskning. Det som huvudsakligen står i centrum för avhandlingen är de två första delarna av Emilia Fogelklous självbiografiska trilogi *Arnold* (1944), *Barhuvad* (1950) och *Resfärdig* (1972), vilken av Meijling Bäckman kallas "en triptyk, vars självklara centrum är den bok som bär makens namn" (s 85).

Avhandlingsförfattaren inleder med att teckna Emilia Fogelklous biografi och uppehåller sig särskilt vid hennes utbildningsgång, religiösa hållning och livet med maken Arnold Norlind. Fogeklou var inte bara en välutbildade religonslärare, hon var också den första kvinna som tog en akademisk examen som teolog i Sverige. Hennes val att studera teologi hade säkert sin orsak i hennes livsavgörande möte med Gud i ungdomen. Hela hennes långa liv präglades av en kristen humanistisk hållning och hon verkade som en engagerad religionspedagog. I sitt försök att teckna Emilia Fogelklous livssyn ser Meijling Bäckman framför allt Erik Gustaf Geijer, Henri Bergson och Nathan Söderblom som viktiga andliga ledstjärnor men hon understryker också betydelsen av Fogelklous medlemskap i kväkarsamfundet Vännernas förbund.

Syftet med Meijling Bäckmans studie av Emilia Fogelklous självbiografiska texter är att analysera den självbild av författaren som texterna förmedlar och relationen mellan fiktion och verklighet. De frågor som står i centrum för analysen av trilogins centrala del *Arnold* är hur Fougelklou förhåller sig till sina källor, i huvudsak maken Arnolds dagböcker och brev. Meijling Bäckman påvisar här Fogelklous oreflekterade förhållande till Arnolds egna redogörelser för händelser och upplevelser. Hon visar hur Fogelklou i sin ambition att teckna maken som en lidande matyr, religiös grubblare och undantagsmänniska utelämnar sådant som kunde ge Arnold en mer normal mänsklig framtoning, t.ex. hans vänskapsförhållanden och förälskelser. Meijling Bäckman lyfter i detta kapitel fram många

övertygande exempel på hur Fogelklou ofta förvanskar de avsnitt hon infogar från Arnolds brev och dagböcker: ”Hon rycker ofta sina citat ur deras kontext för att placera dem mer eller mindre förkortade och mer eller mindre bearbetade i sin egen diskurs”, som Meijling Bäckman uttrycker det (s. 128f).

Om det är Fogelklous karakterisering av maken som behandlas i samband med *Arnold* så är det genusaspekten som intresserar Meijling Bäckman i analysen av *Barhuvad*. I avhandlingen betonas motsättningarna i Fogelklous natur och konflikten mellan extro- och introverta personlighetsdrag. Meijling Bäckman tecknar Fogelklou som både en utåtriktad och samhällengagerad föregångskvinna och som en tillbakadragen trygghetstörstande känslomänniska med mindervärdeskänslor. Det som särskilt fokuseras av avhandlingsförfattaren är emellertid hur denna motsättning kommer till uttryck i Fogelklous självbiografiska verk och hur den kan ses som ett uttryck för tidens könsrollsuppfattning. I denna del av avhandlingen diskuterar Meijling Bäckman därför hur Fogelklou skildrar sitt fiktiva alter egos, Mis, barndom och liv som kvinnlig akademiker. Också i dessa kapitel av avhandlingen diskuteras hur Fogelklou i sin fiktiva skildring förhåller sig till biografiska data och samtida dokumenterade händelser. Detta leder till att Meijling Bäckman onödigt ofta frångår analysen av det fiktiva verket för att ge en bakgrundsteckning till Fogelklous pedagogiska verksamhet, kvinnosyn, äktenskap med Arnold och andra enskilda biografiska händelser i hennes liv.

Meijling Bäckmans biografiska och komparativa metod leder till att avhandlingen snarare kan karakterriseras som en biografi över Emilia Fogelklous liv än som en textanalytisk avhandling om Fogelklous självbiografiska trilogi. Det är hela tiden förhållandet mellan självbiografisk text och tillgängliga externa källor som står i fokus. Även om Meijling Bäckman i kapitel III, `Självbiografin – jagets genre?', redovisar hur den tidigare forskningen har behandlat det problematiska förhållandet mellan författare och fiktiv huvudperson i den självbiografiska genren, då speciellt i kvinnliga författares självbiografier, så ägnas inte denna typ av tolkningsproblem någon djupare reflektion i samband med Emilia Fogelklous texter. Visserligen försöker Meijling Bäckman frilägga två olika skikt i andra delen av trilogin, *Barhuvad*,

genom att diskutera förhållandet mellan det som hon, inspirerad av Sidonie Smiths teori, kallar fadersberättelsen respektive modersberättelsen. Med fadersberättelse menar Meijling Bäckman det förhärligande av jaget och dess framgångar i det offentliga samhället som karakteriserar den manliga självbiografin och med modersberättelse avses den skildring av kvinnolivet och marginaliseringen av det kvinnliga jaget som kännetecknar den kvinnliga berättartraditionen.

En analys av konflikten mellan dessa två berättartraditioner bidrar visserligen till att komplettera den komparativa metoden med en genusmedveten hållning men istället för att ytterligare problematisera textens komplexitet verkar uppdelningen i en faders- respektive modersberättelse tvinga in Meijling Bäckman i onödigt onyanserade tolkningar. Ett exempel på detta är när hon behandlar en episod i Mis barndom i *Barhuvad* på sidan 150 i avhandlingen. I detta avsnitt återges hur Mi som femåring läser `utskånkning' på en dörrskylt. Ordets innebörd klargörs för Mi då hon ser en man bli utsparkad ur samma hus. Ordet på skylten har med skånkar, dvs. ben, att göra och ordet måste således betyda utsparkning, enligt Mis sätt att resonera. Hennes mor ger henne emellertid en annan förklaring. Bokstaven å är felskriven och det ska egentligen vara ett ä. På skylten står alltså `utskänkning'.

Bäckman ser denna episod som ett exempel på Mis sårbarhet och hur hon lider nederlag: "Den triumf Mi för ett ögonblick känt avlöses av snopenhet och rent handgripligt har hon fått en svår törn från det samhälle hon ska möta senare i livet", skriver Meijling Bäckman (s. 150). Därmed placeras denna episod i modersberättelsen. Meijling Bäckman bortser alltså från att detta avsnitt i *Barhuvad* också visar hur Mi är ett uppslagsrikt barn som utifrån sin kännedom om enskilda ords betydelse har förmåga att ge innebörd åt nya ordsammansättningar. Inte heller tycks hon påminna sig att denna typ av episoder ofta förekommer i manliga författares självbiografier, då för att bekräfta det fiktiva jagets originalitet och förmåga att reflektera.

Meijling Bäckmans sätt att reducera Sidonie Smiths teori till begreppen fadersberättelse och modersberättelse är antagligen en kraftig förenkling av Smiths resonemang kring marginaliseringen av

det kvinnliga jaget och hur denna marginalisering är en negation av det hegemoniska jaget och de egenskaper som kännetecknar det. Jag är också tveksam till Meijling Bäckmans sätt att översätta `paternal story' respektive `maternal story' med fadersberättelse respektive modersberättelse, eftersom dessa begrepp kan ge felaktiga associationer. Eftersom det på svenska inte finns någon direkt motsvarighet till de engelska begreppen hade det kanske varit bättre att behålla dessa i oöversatt skick.

Det som jag dock mest ifrågasätter i denna avhandling är att Meijling Bäckman har valt att begränsa sin studie till de två första delarna i Emilia Fogelklous självbiografiska trilogi. Någon övertygande förklaring till denna begränsing ges inte. Avhandlingsförfattaren avfärdar den tredje delen med orden: "Av flera orsaker, varav den främsta är utrymmesbrist, förbigår jag ett närmare studium av *Resfärdig*, trots att dess namn fått inspirera min egen avhandlingstitel." (s. 12) Trots detta väljer Meijling Bäckman att avsluta avhandlingen med att presentera denna tredje del av självbiografin på de sista tre sidorna, en presentation som dessutom får läsaren att undra om inte även denna del skulle vara av intresse för den som haft som övergripande syfte att ur olika aspekter diskutera Emilia Fogelklous självbild.

Ingrid Meijling Bäckmans avhandling är utan tvekan den hittills mest gedigna studien om Emilia Fogelklou och är ett viktigt bidrag till forskningen om hennes biografi. Det är emellertid mer tveksamt om avhandlingen har så mycket att bidra med vad gäller forskningen om självbiografin som genre och dess teori. Valet av en komparativ metod har snarare reducerat än problematiserat de självbiografiska texternas narrativa komplexitet. De biografiska jämförelserna har dessutom lett till att *Arnold* och *Barhuvad* snarare har behandlats som biografiska dokument om Emilia Fogelklou än som självbiografiska romaner med litterära ambitioner och därmed som texter med intressanta tolkningsproblem.

Yvonne Leffler, University of Karlstad